

“Planladığım hemen hemen hiçbir şey olmadı . . .
Belki de daha iyisi oldu!”

M. Utku Ünver
Bilkent EE BSc'93, ECON MA'95

Prof. Dr., Ekonomi Bölümü, Boston College

GE 100 Üniversite Hayatına Giriş – İlk Ders
Bilkent Üniversitesi, ODEON, 10 Eylül 2026

37 yıl sonra aynı kampüste

- **1989:** Öğrenci almaya başladıktan üç yıl sonra, “içinde çok bilinmeyen” olan yepyeni bir üniversiteye öğrenci olarak geldim.
- **2026:** Aynı kampüste, sizin ilk dersinizde konuşmacıyım.
- Aradaki 37 yılın özeti:

Planladığım hemen hemen hiçbir şey olmadı...
Belki de daha iyisi oldu!

- Bir elektrik-elektronik mühendisliği mezununun **ekonomist** olup **insan hayatı kurtaran sistemler** kurma hikâyesi.

Planlar ve sonuçlar

Plan	Oldu mu?	Yerine ne oldu?
Bilim insanı olmak	Evet	
Elektrik-elektronik mühendisi olmak	Hayır	Ekonomist oldum
Bilkent'te MBA yapmak	Hayır	Ekonomi yüksek lisansı
Ekonomi yüksek lisansını bitirip mühendisliğe dönmek, Türkiye'de yaşamak	Hayır	Ekonomi doktorası ve Amerika serüveni
Ekonomi teorisi tezi yazmak	Hayır	Deneyisel ve hesapsal tez
Uygulamalı iktisada devam etmek	Kismen	Ekonomi teorisine dönüş ve uygulamalı teori ve ekonomi politikaları: nakil programları, evlat edinme, ilaç dağıtımı
Artık Türkiye'de kalmak	Hayır	Boston; ama İstanbul, Ankara, Malatya hep hayatımda; uygulamalı bir alanda daha çok etki yaptım

- Her plandan sapma önceki planımdan daha iyi çıktı. Bugün size bunun nasıl olduğunu ve Bilkent'in bundaki payını anlatacağım.

Çocukluğum

- 1971, Ankara doğumluyum; Ankara'da büyüdüm.
- Ortaokul ve lisem: Ankara Atatürk Anadolu Lisesi.
- İlgi alanlarım: hobi **elektroniği** (lehim, devreler); futbol ve atletizm; okuma.
- **Çocukluk hayalim**: geleceğe yönelik çok net bir planım olmasa da her zaman **temel bilimlere** ve **matematiğe** ilgi duydum.
- Bu resimde **ekonomi** yoktu; hiçbir sosyal bilim yoktu.

Zaten ekonomist olmayı hayal eden küçük bir çocuğa hiç rastlamadım.

Ankara Atatürk Anadolu Lisesi

- Sınavla girilen, iddialı bir devlet okulu idi, hâlâ da öyle.
- Başarılı bir öğrenci idim.
 - Lisede iki tutkum: **matematik** ve **fizik**. Ulusal matematik ve fizik yarışmalarında derece. Uluslararası Fizik Olimpiyatı takımı hazırlıkları.
 - Fizik hocalarım ve elektronik merakım $\Rightarrow$ “mühendis olacağım” fikri.
 - Üniversite sınavlarının ikisinde de Türkiye’de ilk onda idim, değişik puan türlerinde.

Ankara Atatürk Anadolu Lisesi, 1989

Neden Elektrik-Elektronik Mühendisliği?

1. Fizik ve hobi elektroniğine ilgilim. En doğal devam gibi görünüyordu.
 2. “Geçerli akçe.” O yıllarda Türkiye’de ailelerin, hocaların, herkesin işaret ettiği güvenli meslek: elektrik-elektronik mühendisliği.
 3. En iyiler oraya gidiyordu. O yıl Bilkent EE’ye giren en düşük puanlı öğrenci Türkiye 126.’sıydı.
- Üçü de o zaman çok makul nedenlerdi.
 - Sizin de şu an bir “geçerli akçe”niz var. Benimki sonradan tamamen değişti; sizinki de değişebilir. Bu kötü bir şey değil.

Bilkent, 1989

- 1984'te **Prof. Dr. İhsan Doğramacı** tarafından kurulmuş, Türkiye'nin ilk vakıf üniversitesi. Ben geldiğimde sadece **üç yıllık** eğitim geçmişti vardı.
- Genç, iddialı, **içinde çok bilinmeyenlerin** olduğu bir yerdi. Ama bizden önceki sınıflar çok iyi bir başlangıç yapmıştı.
- İngilizce eğitim; yurt dışında doktora yapmış, dünya standardında hocalar vardı.
- Sağladığı olanaklar Türkiye koşullarının çok üstünde idi:
 - Küçük sınıflar,
 - Hocalara rahat ulaşabilme imkânı,
 - Çok güzel bir kütüphane, ufak ama harika bir kampüs hayatı,
 - Yepyeni binalar ve laboratuvarlar,
 - Ankaralı öğrencilere bile yurt imkânı,
 - Başarılı öğrencilere burs-aylık harçlık.

Bilkent Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü

- Dört yıl **sıkı** bir mühendislik eğitimi aldım.
- Notlarım ne çok yüksek ne de çok düşük idi, ama ortalamamın üzerindeydim.
- Bölüm Başkanımız **Prof. Dr. Abdullah Atalar** ve kurucu kadronun o dönemde belki de çok önemsemediğim — hatta daha sonra bölüm tanıtım haberlerinde de kullanılan — bir söylemi vardı:

“EE öğrencilerimiz mezun olunca değişik alanlara geçip başarılı oluyorlar.”

- Bir bölümün, öğrencisinin başka bir alana geçmesini “kayıp” değil “kazanç” sayması: bunu yaşayarak öğrendim.

Bilkent'in bana kazandırdıkları (1): Azim ve Kararlılık

- Belki de burada kazandığım en önemli hayat dersi: Çok zeki insan var bu dünyada; sizi ayrıcalıklı kılacak şey, bir amaca ulaşmadaki azminiz ve kararlılığınız.
- Sınıf arkadaşlarım Türkiye'nin en zeki gençleri idi; onlardan **zor** diye bir kavram olmadığını, bunun sadece psikolojik bir engel olduğunu öğrendim.
- **Bölümünüz sizi tanımlamaz, sadece başlangıç noktanızdır:** severek devam etmek isterseniz de, kendinize başka bir yol çizerseniz de.

Bilkent, 1993

Bilkent'in bana kazandırdıkları (2): Dünya vizyonu

- Bilkent Halk Dansları Topluluğu'nda oynadım.
- Toplulukla Belçika'ya ve Sovyetler Birliği'ne gittik.
- 1990'ların başı, Soğuk Savaş'ın son günleri: Ankara'dan bir mühendislik öğrencisi için dünyanın kapılarının böyle açılması.
- Okul sadece ders vermedi; dünyayı gösterdi.
- Bilkent belki de Türkiye'de birbirinden en farklı sosyoekonomik kesimlerden gelen gençleri bir araya getiren üniversite idi.
- Her gruptan pek çok arkadaşım oldu. Toplumumuzun hiç bilmediğim ve başka hiçbir ortamda öğrenemeyeceğim yönlerini burada öğrendim.

Belçika, 1990

Dönüm noktası (1): EE mi, MBA mi, Ekonomi mi?

- 1993: EE mezuniyeti. Dürüst itiraf: dört yıllık sıkı mühendislikten sonra biraz bunalmıştım.
- Asıl plan: MBA. Mühendislik öğrencilerine yönelik ilanları görüp Bilkent'te hem MBA'e hem Ekonomi yüksek lisansına başvurduğum; EE yüksek lisansı da zaten masadaydı. Üçünden de kabul aldım. Bunların arasında en az bilgiye sahip olduğum bölüm Ekonomi idi.
- EE, MBA ve Ekonomi seçeneklerini tartışmak için bölüme yeni gelmiş, bana yaşça da oldukça yakın olan hocamız Haldun Özaktaş'a fikir danıştım; beni işletmeye ya da ekonomiye geçmeye teşvik etti. Danışmanım Ömer Morgül de destekledi.
- Ekonomi Bölümü'ne kabulden sonra gittiğim hazırlık yaz dersleri beni MBA'den tamamen caydırdı. Bir planım daha olmadı.
- Demek ki o dönemde Bilkent Ekonomi Bölümü'nde bir öngörü varmış: mühendisleri ekonomiye çağırmak. O dönem mühendislikten ekonomiye geçen arkadaşlarım ile hâlâ çok sıkı irtibat halindeyim.

Dönüm noktası (2): Ekonomiye sevmek

- Yeni plan: ekonomi yüksek lisansını bitirip **mühendisliğe dönmek**.
- Plan yine tutmadı. Matematiksel ekonomist **Semih Koray** (aynı zamanda yüksek lisans tez hocam), ekonometrici **Asad Zaman** ve mikroekonomist **Mehmet Baç** başta olmak üzere Ekonomi Bölümü'ndeki hocalar bana ekonomiyi genel olarak çok sevdirdi.
- Yüksek lisans tezim regülasyon ve mekanizma tasarımı üzerineydi. Lisanstaki matematik, ekonomide "çok ilginç alanlarda" iş yapmaya yetmişti.
- Hayatımın en büyük sürprizi, ekonominin ne kadar **temel, matematiksel ve güzel** bir sosyal bilim olduğunu keşfetmek oldu.
- Fakat matematiğin sadece bir **araç ve dil** olduğunu, ekonomist olmak için çok daha başka gereksinimler olduğunu daha sonra öğrenecektim.

Bilkent'in bana kazandırdıkları (3): Farklı akademik vizyonlar

- Mühendislikte öğrendiğim **matematik**, özellikle **ayrık matematik**, ekonomide en büyük avantajlarımdan biri oldu; problemlere değişik açılardan bakmayı öğretti.
- Fakat mühendislikteki anlayış **pratik sonuç** ağırlıklıydı: matematiksel imkânsızlıklar olsa da **iyi çalışan bir şey üretmek** zorundasınız.
- Ekonomi ise tahmin ettiğimden ve mühendislikten çok daha **teorik** bir alandı: veriyle analiz önemli olsa da, daha çok gerçek hayatı açıklamaya yönelik **“oyuncak modeller”** kurulan, hayata ancak **küçük müdahaleler** yapabilen bir alan; **büyük müdahaleler çok büyük sorumluluk getiriyordu**.
- Şimdiki çalışma alanım bu ikisinin **sentezi**: her ne kadar **teorik temelli** çalışmalar yapsam da, pek çok ekonomistin aksine öncelikle hep bunların **pratik uygulamalarını** düşünüyorum.
- **Ders:** iki disiplinin düşünme biçimini de öğrenmek, birinde derinleşmekten daha nadir bir avantaj. **Mühendisin “pratiklik” vurgusu ile ekonomistin “neden?” sorusunu birleştirdim.**

Pittsburgh: doktora (1995–2000)

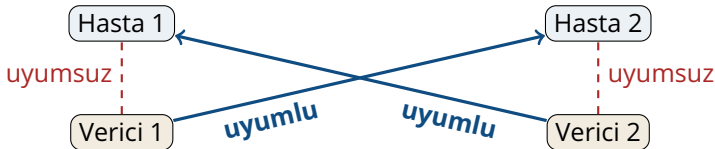
- University of Pittsburgh, Ekonomi Doktorası, 2000.
- Danışmanlar: John Duffy ve Alvin E. Roth.
- Bilkent'teki hayat dersinin devamı:
"Ekonomi arz-talepten ibaret değil. Kıt kaynakların en etkin biçimde nasıl dağıtılacağını inceleyen bu bilimde isterseniz yeni bir alt alan bile kurabilirsiniz."
- Üç araç bir arada: oyun kuramı + deney + hesaplama
⇒ Uygulamalı piyasa tasarımı ve eşleştirme:
— Genç profesyonellerin iş gücü piyasaları nasıl tasarlanmalı?
- 1999: Society for Computational Economics en iyi doktora öğrencisi makalesi ödülü.
- **Ders:** mühendislikten gelen matematik iyi bir başlangıç verdi; ama yeni alanı kendi içinden öğrenmeden başarılı olamayacağımı anladım.
Araçlar sizinle gelir, ama yetmez.

Dönüm Noktası (3): Koç Üniversitesi (2000–2005)

- 2000: Koç Üniversitesi, Yardımcı Doçent.
- 2003: Tayfun Sönmez (Bilkent EE '90) ve Alvin Roth ile canlı vericili böbrek çapraz nakli üzerine çalışmaya başladık.
- Planda hem de hiç olmayan bir konu.

Böbrek çapraz nakilleri

- Kronik böbrek hastası için en iyi tedavi: nakil. Ölüden organ için yıllarca bekleme; diyaliz.
- Alternatif: yakınından canlı bağış. Ama bağışlanmak istenen böbreklerin **yaklaşık yarısı** kan ya da doku uyumsuz.
- Organ **para ile alınıp satılamaz**. Fiyat yok. Ama **eşleşme** var:

- Uyumsuz çiftler vericilerini takas eder; herkes uyumlu böbrek alır. Bunu **binlerce çift** için, adil ve manipüle edilemez biçimde düzenlemek: **piyasa tasarımı**.

2004: Dünyanın ilk organize çapraz nakil programı

- **2004: New England Program for Kidney Exchange** – ekonomik verimlilik ilkeleriyle çalışan ilk program. Modelleri ve optimizasyon yazılımını biz yazıp **bağışladık**. Sonra **ABD ulusal sistemine** (UNOS altında) dönüştü.
- **2005: Ohio’da Alliance for Paired Donation**; üçlü takaslar; “hiç bitmeyen” özgeci verici zincirleri.
- Bugün ABD, İngiltere, Kanada gibi ülkelerin ulusal sistemleri bu ilkelerle çalışıyor.
- **Ders:** İstanbul’daki bir ofisten dünya çapında bir şey başlattık. Anahtar: **doğru ortak** (Sönmez, Roth) ve **doğru soru** (“fiyat yoksa nasıl dağıtırız?”).
- **Plan:** Türkiye’de kalmak. Yine olmadı: doktora yaptığım okula hoca olarak döndüm ⇒ piyasa tasarımı daha başarılı olmak.

Tayfun Sönmez ile, 2014

Çalışma arkadaşımıza Nobel getiren çalışmalarımız

- **2012** Ekonomi Nobel Ödülü'nü çalışma arkadaşımız (ve benim eski hocam) **Alvin Roth** paylaştı.
- Bilkent News, Ekim **2012**: Nobel Komitesi'nin gerekçesinde **17 makalesi** anılan üç isim – **Atila Abdulkadiroğlu** (EE '93), **Tayfun Sönmez** (EE '90), **Utku Ünver** (EE '93).
- **Üçü de Bilkent Elektrik-Elektronik mezunu**, üçü de ekonomist oldu.
- Benden sonraki Bilkent mühendislik mezunlarından da ekonomiye geçişler oldu; bazıları bu alana yöneldi.
- **Eşleştirme teorisi** ekonomistler arasında **"Türklerin mikroekonomi alanı"** olarak bilinir. İşin doğrusu, büyük ölçüde **Bilkent Mühendisliğin ekonomi alanı**.
- **2008'den beri Boston College (2011 Profesör). 2013 TÜBİTAK Özel Ödülü, 2014 Bilim Akademisi, 2014 INFORMS Edelman, 2024 İnönü Fahri Doktorası.**

TÜBİTAK Özel Ödülü, 2013

Kaynak: TÜBİTAK, 48. Ödül Töreni, 3 Aralık 2013

Böbrekten karaciğere: Malatya

- Karaciğer daha zor: organın bir parçası verilir (*Econometrica* 2017, 2020).
- **İnönü Üniversitesi** (Prof. Sezai Yılmaz, Banu Bedestenci Sönmez Sistemi, Haziran 2022'den beri:
 - **437** çapraz nakil; dünyada açık ara birinci.
 - Enstitüdeki tüm canlı vericili nakillerin **%40-45'i**.
 - Dünyanın önceki **20 yılda** yaptığının **yaklaşık iki katı**.
 - Dünyada ilk 4'lü, 5'li, 6'lı, 7'li ve 8'li takaslar.
- Sırada **Hindistan**.

caprazkaracigernakli.inonu.edu.tr

İnönü Üniversitesi Fahri Doktorası, 2024

Neden şanslıyım?

Ekonomi, **kıt kaynakların en etkin biçimde kullanılma yollarını** arayan bilim dalı olarak tanımlanmıştır. Çok az ekonomiste, bu tanımla bu kadar örtüşen ve aynı zamanda **doğrudan insan hayatı kurtaran** bir konuda çalışma imkânı doğmuştur.

- Hem masamda teoremlerimi ispatlayabiliyorum, hem de aynı gün bir hastanenin nakil listesini çalıştırabiliyorum.
- Bu, ekonomistler için kesinlikle standart bir durum değil.
- Bilkent eğitiminin ve vizyonunun, iki farklı alandaki eğitimimin bunda çok büyük katkısı var.

Bilkent'e yeni başlayanlara (1)

- **Plan yapın, ama plana âşık olmayın.** Hayatta en büyük mutluluk ve başarı getiren sürprizler planlarınızdan sapmalarda olabilir.
- **Risk alın.** Bilkent bana risk almayı öğretti; daha önce bende hiç olmayan bir özellikti. Mühendislikten ekonomiye geçmek, ABD'ye gitmek, bir hastaneye "sizin için bir sistem kuralım" demek: hepsi riskti.
- **Azim ve kararlılık.** Bunu da Bilkent'te öğrendim. Bilkent'ten sonra insanlarda ne kadar **az azim** olduğunu görünce çok şaşırdım; benim için çılgın bir keşifti. Burada normal saydığınız çalışma temposu, dışarıda sizi ayıran şey olacak.
- **Merakı bölüm sınırlarına hapsetmek zorunda değilsiniz.** Bilkent'in fırsatlarını kullanın; başka bölümlerin derslerine girin.
- **Araç öğrenin:** matematik, programlama, yazma, İngilizce. Araçlar alan değiştirir, sizinle gelir.

Yapay zekâ döneminde de bu temel yetiler olmadan yol almanız zor olacak: yapay zekâ sizi köreltmeye çok müsait bir yardımcı; altyapısını bilmediğiniz bir işte ondan gerçek anlamda faydalanamazsınız.

Bilkent'e yeni başlayanlara (2)

- Kulüplere, topluluklara katılın; gidebiliyorsanız yurt dışına gidin. Benim için halk dansları, Belçika ve SSCB neyse, sizin için başka şeyler.
- Her gruptan arkadaş edinin. Kendi grubunuza takılıp kalmayın; insan doğasını, ülkenizin bilmediğiniz yönlerini en çok onlardan öğrenirsiniz.
- Hayat uzun soluklu bir koşudur. Nefesinizi ve enerjinizi iyi kullanmayı üniversitede öğrenin. Azimli ve kararlı olmayı bir karakter özelliği haline getirmek hayat kondisyonunuzu koruyacaktır.
- Spor ve fiziksel aktivite hayatın kondisyonunun ve çeşitliliğinin bir parçası. Bilkent'te folklorun devamı; bugün hâlâ düzenli koşuyorum (yirmiden fazla yarı maraton) ve ailemle trekking yapıyorum. Fiziksel ve ruhsal sağlığıma inanılmaz katkısı oluyor.

Hayat uzun soluklu bir koşudur

Bilkent'e yeni başlayanlara (3)

- **İyi mentor ve ortak arayın.** Kimse tek başına dünyayı değiştirmemiştir. “Yalnız dahi” sadece romantik bir fantazidir.
- **Yeni olandan korkmayın.** Yeni kurulan alanlar ve kurumlar, bazı eski alanlardan daha çok çığır açmaya uygundur. Bunu üç (ya da beş) yaşındaki Bilkent'te öğrendim; genç bir alan olan piyasa tasarımıyla yeniden yaşadım.
- **Türkiye’de yetişmenin ve Bilkent’in gücüne güvenin.** Dünya sahnesi sandığınızdan yakın.
- **Ve son olarak: Türkiye’den uzakta olsanız bile kopmayın.** Ben Prof. Dr. İhsan Doğramacı’nın o zaman eşi olmayan vizyonundan, Bilkent’ten aldıklarımı Türkiye’ye **geri ödemeye** çalışıyorum.

Teşekkür

Planladığım hemen hemen hiçbir şey olmadı...
Belki de daha iyisi oldu!

- Aileme, liseme, hocalarıma, çalışma arkadaşlarıma ve Bilkent'e teşekkürlerimi iletiyorum.
- Bu dersi vermek benim için çok büyük bir gurur vesilesi.
- İçinizden biri ya da birçoğunuz ileride bu sahnede olacaksınız.

unver@bc.edu

• sites.bc.edu/utku-unver

